The Dubingiai site of the church of St. George the Martyr

In 2007 at the order of the local parish in Dubingiai (East Lithuania, Molėtai district), a field evaluation was conducted at the site of the Church of St. George the Martyr. The church burned down in 1954 and there are now plans to rebuild it.

During the evaluation, 4 test pits (a total area of 16. 5 m^2) were excavated (Fig. 1). It was established that the foundations consisted of field stones (some of which were split) bound with lime mixed with gravel or clay. The foundations were weak, in poor condition, and went down 20–52 cm into the ground. They were constructed at different times and have been repaired using cement mortar.

Individual human bones and a complete grave were discovered in 2 test pits. The grave was oriented to the SE (130°). The contour of a decayed coffin was recorded around the skeleton. No grave goods were discovered near the human bones and therefore it is difficult to date the burials. They can be ascribed to the late 18th – early 20th centuries.

Ernestas Vasiliauskas

Žvalgymai Naujosios Žagarės bažnyčios šventoriuje

2007 m. spalio 23 d. ŠAM atliko archeologinius žvalgymus Naujosios Žagarės (Šv. apaštalų Petro ir Povilo) bažnyčios (Joniškio r.) šventoriaus V dalyje – kasamų takų apšvietimo trasų vietose (Miesto aikštė 1). Trasos buvo 65 m ilgio, 30 cm pločio, 70 cm gylio. Jų vietoje ištirtas bendras 19,5 m^2 plotas.

Naujosios Žagarės bažnyčios istorinę raidą ir architektūrą yra apžvelgęs P. Spurgevičius. Pasako jo, naujoje gyvenvietėje bažnyčią įkūrė uolus katalikas Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis. Paveldėjęs iš savo protestantiškos giminės Šiaulių ekonomiją, 1595 m. jis klebonijai dovanojo Norvaišių kaimą. Tai buvo tik raštiškas leidimas, nes be karaliaus patvirtinimo to daryti nebuvo galima. G. Blaščikas daro išvadą, kad Naujojoje Žagarėje pirmoji bažnyčia pastatyta apie 1584–1595 m. XIX a. pradėtuose leisti vyskupijų kalendoriuose (elenchuose, direktoriumuose) nurodoma kita statybos data – 1523 m. Tačiau ši nuoroda neparemta jokiais šaltiniais, todėl nepatikima. Naujoji Žagarė pradėjo kilti XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje. Tai ir paskatino statyti bažnyčią. Po Radvilos Našlaitėlio mirties (1616 m. vasario 28 d.) Naujoji Žagarė vėl tapo tiesiogine karaliaus valda. Į ją 1619 m. lapkričio 27 d. Zigmantas Vaza siuntė Trakų vėliavininką Petrą Valavičių, LDK iždininką ir karališkąjį raštininką Povilą Holovnę, LDK iždininką ir Šiaulių revizorių Mykolą Brolnickį. Naujuoju bažnyčios globėju paskirtas Žemaitijos seniūnas Jarošas Valavičius. Fundacijos aktas surašytas Šiauliuose, o patvirtintas 1623 m. kovo 16 d. Varšuvoje. Karaliaus patvirtintame dokumente teigiama, kad esama medinė bažnyčia jau griūva, neturi jokių fundacijų. Fundacijos akte taip pat nurodoma, iš ko statyti naują bažnyčią. Žagarės apylinkėse maža medienos, tačiau gausu kalkių akmens, iš kurio galima mūryti sienas, degti kalkes. Tokia statyba būtų nebrangi. Dokumente paaiškinamas ir fundacijos tikslas: sustiprinti katalikų tikėjimą ir neleisti šiame krašte plisti protestantiškoms idėjoms iš gretimo Kuršo. Karaliaus fundacija aprūpino bažnyčią ir kleboną žemėmis, iš kurių gaunama

1 pav. Rygos laisvojo miesto 1577 m. sidabrinis šilingas. Skersmuo 1,85 cm. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 1. A 1577 Rīga Free City silver shilling. Diameter 1.85 cm.

2 pav. Rygos Kristinos Augustos Vazos 1640 m. biloninis šilingas. Skersmuo 1,55 cm. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 2. A 1640 Christina Rīga billon shilling. Diameter 1.55 cm.

renta turėjo užtikrinti statybą. Fundacija buvo gana didelė. Dovanoti sklypai miestelyje, kuriame jau stovėjo klebono namas, pridėta 20 rykščių daržui ir kūdrai, 20,5 rykščių skirta šventoriui su bažnyčia, 4 – vikarijai ir mokyklai, 3 – špitolei. Karaliaus fundacija leido pradėti naujos bažnyčios statybą. Archyvuose yra išlikęs juridinis 1623 m. aktas, užfiksuotas Babinovskio kodekse. Šią bažnyčios statybos datą liudija XVIII ir XIX a. bažnyčios vizitacijos. 1809 m. dokumentuose nurodyta, kad 1805 m. gegužės 24 d. bažnyčia sudegė, tačiau netrukus grafo Zubovo ir parapijiečių lėšomis buvo atstatyta. 1827 m. šventorius baigtas apjuosti mūro siena. Tais pačiais metais šventoriuje pastatyta akmeninė koplyčia su keturių kolonų portiku. 1837 m. į šventorių jau vedė nauji vartai su kolonomis.

3 pav. LDK Jono Kazimiero Vazos varinis šilingas. Skersmuo 1,6 cm. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 3. A GDL John II Casimir copper shilling. Diameter 1.6 cm.

Išorinį bažnyčios vaizdą lėmė tuometinė Kuršo architektūra, kuriai būdingos rūsčios karo pilys ir sakraliniai pastatai. Jų išorinį vaizdą galima priskirti romanikos stiliui, XVI a. dar naudotam Vakarų Europos militarinėje ir provincijų architektūroje. Romaninės Žagarės bažnyčios vaizdą formuoja kompaktiški tūriai. Pagrindinis fasado akcentas – priekyje stovintis masyvus platus bokštas (P. Spurgevičius, Naujosios Žagarės bažnyčia, *Žiemgala,* 2003, nr. 1, p. 33–35).

Šios vietos aplinkoje, ties Kęstučio gatvės ir Miesto aikštės sankryža, archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai vykdyti 1997 m. (vadovas G. Aleliūnas). Tyrinėjimų metu archeologiškai vertingų radinių neaptikta, įžemis pasiektas 90 cm gylyje.

Šventoriuje kastose trasose iki 20 cm gylio buvo velėninis sluoksnis, kuriame rasta SSRS monetų. Po juo, 20 cm gylyje, atsidengė molio, maišyto su žeme ir kalkėmis (ypač V dalyje), sluoksnis. Jame rasta banguotų čerpių nuolaužų, oksidacinės glazūruotos keramikos, puodyninių koklių šukių, geležinių dirbinių. Giliausiai (iki 30–40 cm gylio) sluoksnis (juoda žemė) buvo permaišytas V ir PV šventoriaus dalyse – prie įėjimų ir tvoros.

Žvalgymų metu įvairiame gylyje rasta XVI–XVIII a. radinių. Tai 2 žalvariniai uždari žiedai, 2 sagos, kryželis, švininio medaliuko

(?) fragmentas bei 8 XVI–XVII a. monetos: 2 laisvojo Rygos miesto šilingai (1577 (1 pav.), 1578 m.), Rygos (?) Zigmanto III Vazos šilingo dalis, Rygos Karolio XI, 2 Rygos Kristinos Augustos Vazos (viena su 1640 m. data (2 pav.)), LDK Jono Kazimiero Vazos (3 pav.) šilingai bei viena dėl apnašų tiksliau nenustatyta moneta.

Kastose trasose rasta keliasdešimt pavienių įvairaus amžiaus žmonių kaulų. Jie surinkti ir perlaidoti trasoje, į P nuo bažnyčios.

Taip pat rasta XX a. radinių: Lietuvos Respublikos 1927 m. Kauno muitinės švininė plomba, 1928 m. Latvijos Respublikos 2 santimai, SSRS 1965 m. 1 kapeika.

The field survey in the churchyard of the Naujoji Žagarė church

The current church (the Church of Sts. Peter and Paul) in Naujoji Žagarė (Joniškis district) was built in 1623 and was rebuilt after a fire in the first half of the 19th century. In 2007 an initial survey was conducted in the W part of the churchyard (Miesto Sq. 1). During the survey, 16th–18th-century finds were discovered at various depths: 2 bronze closed rings, 2 brooches, a cross, a fragment of a lead medal (?), and 8 16th–17th-century coins: 2 Rīga (free city) shillings (1577 (Fig. 1), 157? m.), part of a Sigismund III Wasa Rīga (?) shilling, a Charles XI Rīga shilling, 2 Christina Rīga shillings (one dated 1640 (Fig. 2)), a GDL John II Casimir shilling (Fig. 3), and 1 coin that was not determined more precisely due to deposits. Twentieth-century finds were also discovered: a 1927 Kaunas lead customs seal from the Republic of Lithuania, a 1928 2 santimi coin from the Republic of Latvia, a USSR 1965 1 kopeck coin, and tens of isolated human bones of various ages.